

**УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ:
ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ**

У статті аналізуються нові тенденції соціальної політики в сучасному світі. Уточнюється склад суб'єктів соціальної політики. Розглядається сутність соціальної політики як діяльності держави та інших суспільних інститутів у соціальній сфері. З'ясовано такі поняття соціальної політики, як „соціальна функція держави”, „соціальна якість”, „соціальні показники”, „соціальні стандарти”. Показано роль некомерційного сектора у соціальній політиці.

Ключові слова: соціальна політика, соціальні стандарти, соціальні показники.

Яровая Л. В.

**УКРАИНА НА ПУТИ К ЕВРОПЕЙСКИМ СОЦИАЛЬНЫМ СТАНДАРТАМ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

В статье анализируются новые тенденции социальной политики в современном мире. Уточняется состав субъектов социальной политики. Рассматривается сущность социальной политики как деятельности государства и других общественных институтов в социальной сфере. Выяснить такие понятия социальной политики, как, „социальная функция государства”, „социальное качество”, „социальные показатели”, „социальные стандарты”. Показана роль некоммерческого сектора в социальной политике.

Ключевые слова: социальная политика, социальные стандарты, социальные показатели.

Yarovaya L.

**UKRAINE ON THE WAY TO THE EUROPEAN SOCIAL STANDARDS:
PROBLEMS AND PERSPECTIVES**

In the given article new tendencies of social politics in the contemporary world are analyzed. The composition of subjects of social politics is clarified. The essence of social politics as a government activity and other social institutions in social sphere is examined. Clarify such notions of social politics as “social function of government”, “social quality”, „social indicators”, „social standards”. The role of non-commercial sector in social politics is shown.

Key words: social politics, social standards, social indicators.

Актуальність статті полягає в тому, що однією з найважливіших тенденцій сучасних міжнародних відносин є інтеграційні процеси, які можуть у корені змінити політичну картину світу. Будівництво єдиної Європи показує, наскільки це складне й неоднозначне явище.

Для просування шляхом європейської інтеграції Україні необхідно здійснити кардинальні соціальні й політичні реформи. Очікується, що в результаті їхнього проведення Україна стане частиною Європейського Союзу. Ці реформи повинні орієнтуватися на цілком конкретні цілі. Однією з таких цілей є соціальна політика України, яка повинна передбачати формування й забезпечення умов життя населення на рівні сучасних соціальних стандартів Європейського Союзу. А це означає, що вимагатимуть свого якнайшвидшого вирішення найважливіші стратегічні завдання зі стабілізації соціально-економічного стану України, розробки засобів соціального захисту

населення й вироблення ефективних заходів щодо консолідації центральних і регіональних органів управління на їхню практичну реалізацію.

Нова соціальна політика здатна привнести в суспільство й економіку необхідну мотиваційну енергію людського фактора, а це конче потрібно в умовах, коли країна повинна вирішувати важкі проблеми, пов'язані з формуванням економіки інноваційного типу.

Як відомо, перспектива прийняття в європейську родину була важливим фактором успішного розвитку країн Центральної Європи й Балтії в 1990-х, для яких мета вступу в ЄС стала однією з рушійних сил швидкої трансформації цих посттоталітарних держав в економічно й політично більш-менш ліберальні демократії. Очікується, що для України перспектива прийняття в ЄС (офіційне підтвердження такої можливості) також повинна стати стимулом для подальших реформ економіки, державного апарату, соціальної й освітньої систем.

Україна зробила вибір на користь розвитку європейської цивілізації, що має на увазі впровадження європейських соціальних стандартів, європейський підхід до питань взаємин бізнесу та влади, бізнесу та суспільства. Таким чином, для України європейська інтеграція є зовнішньополітичним пріоритетом. Вона прагне, за прикладом держав Центральної й Східної Європи, після досягнення проміжного щабля – асоціації з Європейським Союзом, стати його повноправним членом. Про це було заявлено ще Президентом Л. Кучмою у вітанні на самміті Європейської Ради в Афінах у квітні 2003 р. За рік до цієї події Верховна Рада у зверненні до парламентів і урядів країн ЄС заявила про намір України повернутися в родину європейських народів і виразила надію, що одержить позитивні сигнали у відповідь на своє прагнення до інтеграції з ЄС. Навіть Компартія, що мала на той момент другу за чисельністю фракцію в парламенті (20,4% голосів виборців), на своєму з'їзді вже не відкинула принципово вступ у ЄС – за умови, що він не нанесе збитку тісним економічним відносинам з Росією.

Надії України на євроінтеграцію конкретизувалися в ряді документів, які повинні були додати переконливості її інтеграційним устремлінням. Так, у посланні Президента Верховній Раді в червні 2002 р. за назвою „Європейський вибір” викладалися „Концептуальні основи стратегії економічного й соціального розвитку України на 2002–2011 рр.”. Як вважає німецький вчений Х. Тиммерман, „Якби основні пункти даної концепції, підкреслено орієнтованої на копенгагенські критерії, були реалізовані, то шанси Києва на вступ у ЄС досить зросли б. Однак за умови, що сам Європейський Союз визнав би себе здатним здійснити цю інтеграцію без шкоди для своєї власної єдності. Втім, загальна стратегія ЄС по відношенню до України від 1998 р. визнала „європейські устремління” Києва й привітала його „європейський вибір” [1, с. 54].

Однак Комісія Європейського Союзу у своєму документі „Велика Європа/Сусідство” про перспективи вступу України в ЄС навіть не згадала. Причинами цього були: 1) небажання ЄС брати участь у відкритій інтеграційній конкуренції з Росією; 2) певні недоліки внутрішньої політики України, зокрема, у таких сферах, як правосуддя, свобода засобів масової інформації, права людини та громадянське суспільство.

На жаль, якщо оцінювати ситуацію реально, то повноправне членство України в Євросоюзі поки ще є досить віддаленою перспективою. Як вважає М. Давиденко, інтегрувати в Євросоюз Україну з її населенням майже в 48 млн. чоловік – це не те ж саме, що, наприклад, інтеграція в ЄС Естонії з її 1,2 млн. Крім того, рівень економічного розвитку України істотно нижчий за рівень Євросоюзу. Так, наприклад, валовий національний продукт (ВНП) на душу населення в Україні у номінальному вирахованні становить лише біля тисячі доларів на рік, у той час як аналогічний показник у середньому по ЄС дорівнює 20 тисячам доларів, а в особливо розвинених країнах ЄС коливається від 23 до 32 тисяч доларів. За європейськими нормами частка заробітної плати в собівартості продукції становить 40%. В Україні – 9–10%. [2].

Доводиться визнати, що прагнення української влади до євроінтеграції не завжди відбиваються у виконанні взятих на себе зобов'язань перед Євросоюзом.

Так, багато амбіційних завдань, які були поставлені в документі „Європейський вибір”, залишилися нереалізованими. На здійснення програми інтеграції з ЄС в 2002 р. фактично було надано лише 20% передбачених на це бюджетом коштів. Це не могло не поставити під сумнів реальність договору про партнерство між Україною і ЄС. Як відзначали фахівці, за три роки (1999–2002 р.) Україна зробила більше 20 порушень положення договору, не в останню чергу в результаті втручання різних галузевих лобі. Особливо це стосується сфери торгівлі й інвестицій. Сюди відносяться, наприклад, пільги корейському автомобільному концерну „Дееу”, а також недостатній захист інтелектуальної власності або обмеження на імпорт фармацевтичної продукції з ЄС [1, с. 55].

Крім того, експерти звертають увагу на те, що "для значної частини української еліти Захід з його цінностями - парламентською демократією, поділом влади, жорстким розмежуванням влади від бізнесу, соціальним ринковим господарством, дотриманням прав людини – залишається далеким, незважаючи на запевнення у зворотному. Складності додає й великий матеріальний розрив між обома сторонами: життєвий рівень в Україні у 2001 р. становив лише 15% рівня ЄС.

Європейська соціальна хартія – один з основних міжнародних договорів про трудові й соціальні права людини та контроль за їхнім дотриманням – була прийнята Радою Європи в 1961 р. Україна підписала цей акт 2 травня 1996 р. Уже з 3 травня 1996 р. у Страсбурзі була відкрита для підписання Європейська соціальна хартія (переглянута), яка за своїм змістом є більш удосконаленим міжнародно-правовим актом, містить більш широкий перелік соціальних прав (31 гарантоване право, з них 12 – нових) і має більш демократичний механізм приєднання до неї в порівнянні з Хартією 1961 р.

Європейську соціальну хартію (переглянуту) Україна підписала 7 травня 1999 р. З тих пір виконавча влада розглядала питання, пов'язані тільки з цим договором. Хартія була ратифікована 14 вересня 2006 р., набула чинності в Україні з 1 лютого 2007 р. Україна приєдналася до 27 статей і 74 пунктів Хартії.

До травня 2008 р. Хартію підписали всі 47 країн – членів Ради Європи, а ратифікували – 39.

Відповідно до механізму контролю за дотриманням прав, передбачених Хартією 1996 р., до 31 жовтня 2008 р. Україна повинна була подати на розгляд Ради Європи свою першу доповідь про застосування ст. 3 „Право на безпечні й здорові умови праці”, ст. 11 „Право на охорону здоров'я”, ст. 14 „Право на користування послугами соціальних служб”, ст. 23 „Право осіб похилого віку на соціальний захист”, ст. 30 „Право на захист від бідності та соціального відчуження”.

11 червня 2008 р. на парламентських слуханнях зачіпалися питання реалізації основних соціальних стандартів і базисних елементів соціального забезпечення в Україні. Мова йшла про реформування систем оплати праці, пенсійного забезпечення, підготовки кадрів, побудову системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, розвиток соціального діалогу й т.д.

За результатами парламентських слухань Верховна Рада України прийняла на пленарному засіданні постанову й схвалила запропоновані рекомендації з метою подальшої реформи нормативно-правової й економічної бази для повноцінної імплементації європейських міжнародних стандартів соціального захисту в Україні [3].

Однак європейські партнери продовжують висловлювати стурбованість проведенням реформ в Україні. 4 грудня 2009 р. у Києві відбувся 13 самміт Україна – ЄС, у результаті якого питання про підписання з Україною угоди про асоціації було відкладено. На минулому самміті Україна – ЄС Україні було відмовлено у визнанні її державою з „європейською ідентичністю”. Фраза про „європейську ідентичність” не ввійшла й у зміст документів 13 самміту. Безпосередньо на самміті глава Європейської

комісії Жозе Мануель Баррозу заявив, що сподівається на укладення угоди про асоціацію з Україною в наступному, 2010 році. „Ми сподіваємося, що зможемо завершити дуже амбіційну угоду про асоціацію між Україною і ЄС протягом 2010 року, і ми вітаємо той прогрес у співробітництві в різних сферах... – сказав Ж.М. Баррозу. – Але нам ще багато необхідно зробити – і Україні, і ЄС – якщо ми хочемо реалізувати амбіції нашого партнерства”. Основною претензією до України є невиконання нею взятих на себе зобов'язань. „Я буду чесно з вами говорити, пане Президенте, – заявив Ж.М. Баррозу. – Досить часто нам здається, що зобов'язання відносно реформ тільки частково виконуються. Вони не завжди супроводжуються діями” [4].

Особливе значення надавалось економічній і політичній стабільності України напередодні виборів. Україна повинна після виборів провести ряд реформ, у тому числі й конституційну реформу. Проведення конституційної реформи відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії є одним з ключових завдань „Порядку денного асоціації” – документа, що прийшов на зміну застарілому „Плану дій Україна – ЄС”, і набув чинності 20 листопада 2009 року. Серед інших завдань у документі значилися й посилення місцевого самоврядування, забезпечення незалежності судової влади, незалежності й ефективності омбудсмена, поліпшення умов утримання засуджених і затриманих громадян і покращення поводження з ними, а також реформа соціальної сфери. За всіма цими пунктами у Європі до України серйозні претензії. „Ми вважаємо, що європейський вибір України є стратегічним, і ми готові його підтримувати, – заявив Ж.М. Баррозу. – Але Україна, у першу чергу, повинна підтримати себе сама” [4].

Направленість курсу на Європейську інтеграцію підтвердив у ході свого першого візиту в Брюссель як Президент України Віктор Янукович. „Для України європейська інтеграція – це ключовий пріоритет зовнішньої політики, а також стратегія здійснення системних соціально-економічних реформ”, – сказав він в інтерв'ю журналістам 1 березня 2010 р. у Брюсселі по закінченні зустрічі з президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу [5].

А. Сергеев справедливо вважає, що соціальні проблеми, які завжди впливали на всю систему економічних, політичних, правових, моральних відносин у суспільстві, визначають значною мірою характер і темпи розвитку Європейського Союзу. Саме соціальна стабільність, уміло побудоване соціальне партнерство, все більш зростаючий соціальний вимір інтеграції створюють фон, який сприяє інтеграції за всіма параметрами [6, с. 3].

Отже, система соціальної України вимагає істотної адаптації до соціальних стандартів Європейського Союзу й значної модернізації. Сучасна історія пропонує нам в якості найбільш ефективного шляху соціально-орієнтовану ринкову економіку, на основі якої тільки й може бути побудована розвинена соціальна держава. У зв'язку з цим потрібна прискорена модернізація механізмів реалізації державних соціальних функцій відповідно до нових реалій і при орієнтації на збереження раніше досягнутих стандартів і їхній розвиток. З огляду на те, що „копенгагенські критерії стосуються, насамперед, розвитку внутрішньої демократії та економіки ... не викликає сумніву, що євроінтеграційний курс висуває перед країною завдання внутрішнього характеру” [7].

Однак, можна зробити висновок про все більш зростаючу роль зовнішньої політики (у порівнянні з внутрішньою політикою) у соціальних перетвореннях, оскільки процес розширення Європейського Союзу є сильним каталізатором для політичних і соціально-економічних реформ у країнах, які домагаються членства. Ефективна політика, результати якої прямо відбиваються на якості життя, може сприяти й більш широкій підтримці ініціатив ЄС суспільною думкою, і підвищенню значимості ідентифікації з Європою в самосвідомості українських громадян.

Перед соціальною політикою України стоять найважливіші завдання: припинення соціальної деградації, збереження ефективних механізмів і соціальних стандартів

минулого й модернізація механізмів реалізації соціальних функцій, адаптації соціальної сфери до ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тиммерман Х. Украина и Белоруссия: „новые соседи” Европейского Союза / Х. Тиммерман // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 6. – С.51–56.
2. Давиденко М.И. Украина в контексте интеграционных перспектив [Электронный ресурс] / М.И. Давиденко. – Режим доступа: <http://www.uran.donetsk.ua/~masters/2007/fem/davidenko/articles/sm2.htm>.
3. О ходе выполнения в Украине Европейской социальной хартии (пересмотренной). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ohoronapraci.kiev.ua/archive/2008/7/o-hode-vyipolneniya-v-ukraine-evropeyskoj-sotsialn>.
4. Украине указали на закрытую дверь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/analytics/2009/12/07/649044.html>.
5. Янукович: Евроинтеграция – главный приоритет Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/power/2010/03/01/669091.html>.
6. Сергеев А.Е. Влияние процесса расширения Европейского Союза на формирование единой европейской социальной политики : автореф. дис. канд. ист. наук: спец. 07.00.15 – история международных отношений и внешней политики / А. Е. Сергеев. – Нижний Новгород, 2009. – 18 с.
7. Климончук В. Шлях до свободи через євроатлантичну інтеграцію України (інституційний вимір) [Електронний ресурс] / В. Климончук. – Режим доступа: <http://www.pu.if.ua/inst/ndc/nato/journal/2008/2008-12.pdf>.

© Ярова Л. В., 2010